

мотивація соціальної активності дещо вища у студентів заочної форми навчання, особливо тих, хто проживає в регіонах. Констатовано статистично значущі відмінності за показниками мотивації студентів залежно від форми власності ВНЗ, в якому вони навчаються: у студентів, які навчаються в державних ВНЗ, мотивація соціальної активності студентів вища порівняно зі студентами з приватних ВНЗ.

Одержані результати свідчать про доцільність розвитку мотиваційного компонента соціальної активності студентської молоді у процесі навчання у ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Боришевський М. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія / Мирослав Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с. – (Серія «Монограф»)
3. Волочков А.А. Ценностная направленность личности как выражение смыслообразующей активности / А.А. Волочков, Е.Г. Ермоленко // Психологический журнал. – 2004. – Т. 25. – № 2. – С. 21.
4. Гриценко Л.І. Особливості навчальної мотивації студентів правознавців з різним рівнем академічної успішності / Л.І. Гриценко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Juptr/2010_2/gritsen.htm
5. Зарубінська І.Б. Дослідження сформованості мотиваційної складової соціальної компетентності студентів ВНЗ [Текст] / І.Б. Зарубінська // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2009. – №1. – С. 27–32.
6. Кияшко Л.О. Громадська та політична активність сучасної молоді: психологічний аналіз [Текст] / Л.О. Кияшко, А.О. Краснякова // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. – 2009. – №4 (65). – С. 77.
7. Костюк Г.С. Принцип развития в психологии [Текст] / Г.С. Костюк // Методологические и теоретические проблемы психологии. – М., 1969. – С. 348.
8. Левус Н.І. Моделі мотиваційного інтелекту у студентів різних форм навчання [електронний ресурс] / Н.І. Левус, В.А. Гупаловська. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchdpu/psy/2012_103_1/Levus.pdf.
9. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы и эмоции / А.Н. Леонтьев. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1971. – 40 с.
10. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу; пер с англ. – СПб.: Питер, 2006. – 352 с.
11. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учеб. пособие; под ред. Д.Я. Райгородского. – Самара: Бахрах-М, 2001. – 672 с.
12. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. – СПб.: Смысл. – 2003. – 860 с.
13. Чолій С.М. Мотиваційно-ціннісний аспект соціальної активності молоді [Текст] / С.М. Чолій // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць ККПНУ ім. І. Огієнка; Ін-ту психології імені Г.С. Костюка АПН України. – 2010. – Вип. 10. – С. 809–822.

УДК 159.922.1

КОМПЛЕКС МЕТОДИК ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ ТИПОМ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ Й ОРІЄНТАЦІЄЮ НА ПРОФЕСІЙНУ Й СІМЕЙНУ САМОРЕАЛІЗАЦІЮ У ЖІНОК-ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

І.О. Бондаревська

кандидат психологічних наук, доцент

І.В. Коблик

практичний психолог КСЗНРЗ «Дніпропетровський обласний методичний психолого-медико-педагогічний центр»

У статті представлено комплекс діагностичних методик для дослідження взаємозв'язку між типом гендерної ідентичності й орієнтацією на професійну і сімейну самореалізацію у жінок-практичних психологів. Підібрано психологічний інструментарій для діагностики типу гендерної ідентичності; термінальних цінностей особистості у сферах професійного, сімейного і суспільного життя, сферах освіти і захоплень; визначення мотивації професійної діяльності і кар'єрних орієнтацій, провідних професійних мотивів; установок в сімейній парі; атитюдів до професійної і сімейної самореалізації у жінок-практичних психологів.

Ключові слова: гендерна ідентичність, самореалізація, професійна сфера, сімейна сфера, жінки-практичні психологи.

В статье представлен комплекс психологических методик для исследования взаимосвязи между типом гендерной идентичности и ориентацией на профессиональную и семейную самореализацию у женщин-практических психологов. Подобран психологический инструментарий для диагностики типа гендерной идентичности, терминальных ценностей личности в сферах профессиональной, семейной и общественной жизни, сферах образования и увлечений; определения мотивации профессиональной деятельности и ведущих профессиональных мотивов; установок в семейной паре; карьерных ориентаций и аттитюдов к профессиональной и семейной самореализации у женщин-практических психологов.

Ключевые слова: гендерная идентичность, самореализация, профессиональная сфера, семейная сфера, женщины-практические психологи.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Самореалізація є однією з вищих психологічних потреб особистості. Проблема самореалізації особистості має багато аспектів дослідження як в теоретичному, так і в практичному планах. Якщо раніше реалізація власного потенціалу в професійній сфері розглядалось здебільшого стосовно чоловіків, то на сьогодні професійна діяльність стала важливою складовою життєдіяльності і для жінок.

Уявлення про самореалізацію жінок залежно від типу гендерної ідентичності має свої особливості. Потрібно зазначити, що за наявності великої кількості публікацій і досліджень, присвячених самореалізації

особистості, не було підбрано і обгрунтовано використання методик для вивчення взаємозв'язку між типом гендерної ідентичності і орієнтацією на професійну і сімейну самореалізацію жінок.

Протягом останніх років відбувається зростання попиту на послуги практичного психолога, збільшується значущість професії, психологія впроваджується в різні сфери діяльності суспільства [7]. Переважну кількість серед практичних психологів, як і серед педагогів, складають жінки.

Метою статті було підібрати і обгрунтувати доцільність застосування діагностичних методик для вивчення взаємозв'язку між типом гендерної ідентичності і орієнтацією на професійну і сімейну самореалізацію у жінок-практичних психологів.

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

У другій половині ХХ століття вітчизняними вченими відбувалось обговорення і дослідження проблеми диференціації ролей і статусів серед чоловіків та жінок в суспільній, професійній та сімейній сферах життя, аналізувались переважаючі в суспільстві уявлення стосовно еталонів маскуліності і фемінінності, вплив цих уявлень на реальні практики соціальної поведінки чоловіків і жінок. У процесі соціологічних досліджень (О. Б. Груздева, Е. С. Чертіхіна, Н. М. Шишкан, З. М. Юк, В. А. Ядов та інші) при порівнянні ситуації професійної діяльності чоловіків і жінок було встановлено наступне: для жінок характерний більш низький соціально-професійний статус, існує значна розбіжність між освітнім рівнем жінок і їхньою кваліфікацією; для жінок характерне відставання від чоловіків в рівні кваліфікації; жінки практично відсторонені від сфери управління на виробництві [6].

Дослідження, які були проведені на той час спеціалістами в рамках соціології сім'ї (М. Ю. Аругюнян, С. І. Голод, Л. А. Гордон, Т. О. Гурко, А. Г. Харчев, Л. В. Ясная) з проблеми суміщення сімейних і професійних ролей жінок, показали, що жінки несуть подвійне навантаження в умовах нерозвинутої сфери побутового обслуговування і самоусунення більшості чоловіків від обов'язків з ведення домашнього господарства та виховання дітей [6].

У вітчизняній психології, на відміну від зарубіжної науки (У. Гуд, А. Най, В. Хоффман), проблема самореалізації жінки в професійній сфері лише недавно стала об'єктом вивчення. Сучасні гендерні дослідження сприяють критичному осмисленню стереотипів маскуліності-фемінінності, ієрархічного розподілу сімейних ролей згідно зі статтю, відмінностей в професійній діяльності (І. О. Бондаревська, О. А. Вороніна, І. С. Клеціна, Л. О. Коростильова, М. Г. Ткалич). Найактуальніші дослідницькі стратегії стосуються психологічних характеристик та особливостей поведінки чоловіків і жінок, подолання традиційних гендерних стереотипів, вивчення особистісних передумов успішної самореалізації жінок у професійній сфері, чоловіків – у сімейній тощо [12].

Відповідно до мети ми пропонуємо наступну послідовність дослідження зв'язку гендерної ідентичності і самореалізації в професійній і сімейній сферах.

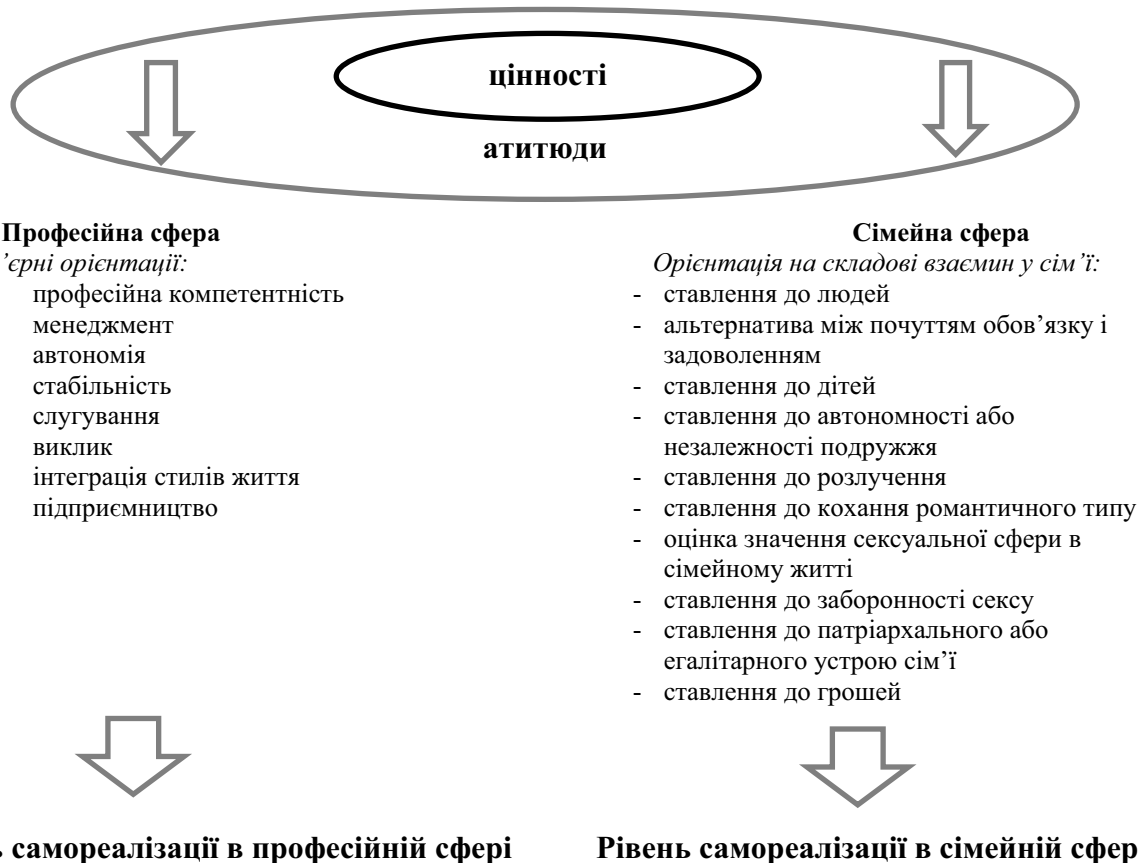

Рис. 1. Модель зв'язку гендерної ідентичності й самореалізації в професійній і сімейній сферах

Далі перейдемо безпосередньо до комплексу методик для вивчення взаємозв'язку між типом гендерної ідентичності і орієнтацією на професійну і сімейну самореалізацію жінок.

Для визначення типу гендерної ідентичності часто використовують **методику С. Бем** (Sandra L. Bem, 1974), яка дає можливість визначити чотири основні типи гендерної ідентичності: маскулінний, фемінінний, андрогінний і недиференційований [10].

Опитувальник складається з 60 тверджень (якостей). Респондент оцінює наявність чи відсутність у себе названих якостей. При обробці отриманого матеріалу за кожен збіг з ключем нараховується 1 бал. Якщо за маскулінністю або фемінінністю набирається 13 і більше балів із 20 можливих, то цей компонент гендерної ідентичності вважається вираженим [3].

Маскулінний тип гендерної ідентичності встановлюється у разі вираженої маскулінності і невраженої фемінінності, фемінінний тип – у разі вираженої фемінінності і невраженої маскулінності, андрогінний – при вираженій маскулінності і фемінінності, недиференційований тип – при невраженій маскулінності і фемінінності [3].

Для діагностики термінальних цінностей особистості і їхньої вираженості в різноманітних сферах життя ми вважаємо доцільним застосовувати **опитувальник термінальних цінностей (ОТеЦ)** [4] запропонований І. Г. Сеніним в 1991 р. Тест ґрунтується на теоретичних положеннях М. Рокіча щодо структури цінностей людини.

Методика дає змогу оцінити загальну вираженість кожної з восьми термінальних цінностей:

- 1) власний престиж;
- 2) високе матеріальне становище;
- 3) креативність;
- 4) активні соціальні контакти;
- 5) саморозвиток;
- 6) досягнення;
- 7) духовне задоволення;
- 8) збереження власної індивідуальності.

А також їхню представленість в наступних сферах життя людини:

- 1) сфера професійного життя;
- 2) сфера освіти;
- 3) сфера сімейного життя;
- 4) сфера суспільного життя;
- 5) сфера захоплень [4].

Для діагностики мотивації професійної діяльності і визначення провідних професійних мотивів ми вважаємо за доцільне використовувати **методику «Якорі кар'єри» Е. Шейна** [11].

Тест включає в себе 42 твердження, кожне з яких респондент оцінює за 10-ти бальною шкалою (від 1 бала – зовсім не важливо до 10 балів – надзвичайно важливо) і 8 шкал:

1. Професійна компетентність. Ця орієнтація пов'язана з наявністю здібностей і талантів у певній області.

2. Менеджмент. Тут першочергове значення мають орієнтація особистості на інтеграцію зусиль інших людей, відповідальність за кінцевий результат і об'єднання різноманітних функцій організації.

3. Автономія (незалежність). В особистості з такою орієнтацією перш за все виражена необхідність звільнення від організаційних правил і обмежень.

4. Стабільність. Ця кар'єрна орієнтація обумовлена необхідністю в безпеці і стабільності для того, щоб майбутні події життя були передбачуваними. Розрізняють два типи стабільності – стабільність місця роботи і стабільність місця проживання. Тому така шкала складається з двох підшкал:

- підшкала стабільності місця роботи – пошук роботи в такій організації, яка забезпечує певний строк служби, має хорошу репутацію (не звільняє співробітників), піклується про своїх працівників після звільнення, виглядає більш надійною в своїй галузі;

- підшкала стабільності місця проживання – людина пов'язує з певним географічним регіоном і змінює роботу тільки в разі, якщо це запобігає її «зриванню з місця».

5. Слугування. Основними цінностями такої орієнтації є «робота з людьми», «допомога людям», «бажання зробити світ кращим» тощо.

6. Виклик. Для кар'єрної орієнтації вказаного типу характерно переважання таких цінностей, як конкуренція, перемога над іншими, подолання перешкод, вирішення складних завдань.

7. Інтеграція стилів життя. Тут людина орієнтована на інтеграцію різних сторін життя. Вона не бажає, щоб в її житті переважала тільки родина чи тільки кар'єра, або тільки саморозвиток. За такої кар'єрної орієнтації людина намагається все збалансувати.

8. Підприємництво. Людина з такою кар'єрною орієнтацією намагається створювати щось нове, вона прагне долати перешкоди, готова до ризику. Вона не готова працювати на інших, бажає мати свій бренд, свою справу, свій матеріальний достаток [11].

Для кожної людини характерні певна концепція особистості, цінності і мотиви, якими вона не може поступитись, обираючи кар'єру. Система ціннісних орієнтацій, соціальних установок стосовно кар'єри і роботи взагалі формується на основі минулого життєвого досвіду, в тому числі навчання в перші роки

кар'єри, яка, у свою чергу, має залишатись стабільною протягом довгого часу. Свідоме планування кар'єри може розглядатись як один з найважливіших аспектів професійного розвитку особистості. В організаційній соціальній психології кар'єра розглядається як індивідуальна послідовність установок і проявів в поведінці, що пов'язані з досвідом і активністю в професійній сфері протягом життя [5].

Для виявлення **афективного компонента гендерних атиюдів** ми вважаємо доцільним застосовувати **кольоровий тест взаємин Е. Ф. Бажина, А. М. Еткінда (КТВ)** [7].

Це компактний невербальний діагностичний метод, що відображає як свідомий, так і частково несвідомий рівні відносин особистості. Він базується на концепції відносин В. Н. М'ясищева, ідеї Б. Г. Ананьєва про образну природу психічних структур різного рівня і на уявленнях А. Н. Леонтєва щодо чуттєвої тканини смислових утворень особистості. Методичною основою КТВ являється кольороасоціативний експеримент. Ідея і процедури експерименту були розроблені Е. Ф. Бажином, А. М. Еткіндом [8].

Використання КТВ базується на припущенні стосовно того, що суттєві характеристики невербальних компонентів ставлення до значущих інших і самого себе відображаються в кольорових асоціаціях до них. Кольорова сенсорика тісно пов'язана з емоційним життям особистості [8]. Кольороасоціативний експеримент, відповідно, дозволяє виявити досить глибокі, частково неусвідомлювані компоненти відносин, минаючи при цьому захисні механізми вербальної системи свідомості [2].

Метод кольороасоціативного експерименту відрізняється від таких психодіагностичних методів, як тести Роршаха, Люшера, Фрлінга, методики Шварц-Дорофєєвої тощо, застосуванням кольорових стимулів, способом отримання реакцій на кольорові стимули та іншою постановкою завдання тестового дослідження. В усіх цих методиках реакція людини на кольорові стимули використовувалась як індикатор її загального афективного стану. КТВ відрізняється від цих методів своєрідним способом отримання реакцій на кольорові стимули (асоціативні реакції в КТВ на відміну від виміру порогів чи переваг в інших тестах) та іншою постановкою завдання тестового дослідження (вивчення конкретних ставлень особистості в КТВ на відміну від вивчення її загальних властивостей і станів в інших тестах) [2].

У кольоровому тесті відносин використовується набір кольорів з восьмикольорового тесту М. Люшера. Кольоровий тест відносин має два варіанти проведення, які розрізняються за способом отримання кольорових асоціацій – експрес-варіант і повний варіант. При проведенні експрес-варіанта кольорового тесту відносин респонденту потрібно підібрати до кожного поняття відповідний колір. У повному варіанті респондент повинен проаранжувати всі 8 кольорів у порядку відповідності запропонованому поняттю, від «найбільш схожого, відповідного» до «найменш схожого, невідповідного». В такому наборі методик ми пропонуємо використовувати експрес-варіант. Для проведення тесту було складено список значущих понять: «кар'єра», «сім'я», «самореалізація в сім'ї», «професійна самореалізація», «матеріальне благополуччя», «суспільне визнання» [2].

Перед респондентом на білому фоні у випадковому порядку розкладаються кольори. Респондент отримує інструкцію: «Підберіть до кожного з понять, які Вам будуть зачитані, відповідні кольори. Обрані Вами кольори можуть повторюватись». Після завершення асоціативної процедури респондент повинен проаранжувати кольори в порядку переважання, починаючи з «найгарнішого», найбільш привабливого і закінчуючи найменш привабливим. Інтерпретація результатів тесту ґрунтується на наступних процедурах:

1) якісний аналіз кольороасоціативних відповідей. Цей етап інтерпретації ґрунтується на припущенні про те, що емоційне значення кольору, який асоціюється з певним соціальним стимулом, відповідає емоційному значенню останнього і, відповідно, за значенням кольору можна робити висновки щодо ставлення респондента до цього стимулу (людини, поняття тощо). Кольороасоціативні відповіді потрібно розшифровувати цілісно, в їхньому взаємозв'язку один з одним;

2) формалізований аналіз кольороасоціативних відповідей. Для економічного і наочного описання кольороемоційних асоціацій та можливості статистичної обробки отриманих результатів, Е. Ф. Бажином, А. М. Еткіндом пропонується двохмірний параметричний простір, який створюється за допомогою характеристик валентності (В) і нормативності (Н) [2].

Ці параметри інтерпретуються як показники емоційного прийняття або відкидання, позитивності або негативності соціального стимулу, ставлення до якого досліджується. Якщо з певною людиною чи поняттям асоціюються кольори, що займають перші місця в розкладці за перевагою, отже, до цієї людини чи поняття респондент ставиться позитивно; емоційно сприймає її чи його та є задоволеним відповідним ставленням. Навпаки, якщо з ним асоціюються кольори, які займають останні місця в розкладці за перевагою, отже, респондент ставиться негативно; емоційно відкидає його [2].

Валентність вимірює позицію кольору, який асоціюється в індивідуальному кольоровому ранжуванні респондента, нормативність, в свою чергу, оцінює позицію цього кольору в ранжуванні, яка умовно розглядається як «нормальна» (норма Вальнефера-Люшера, підтверджена в роботі Ю. М. Філімоненко, А. І. Юрьєва і В. М. Нестерова (1982)). Це ранжування має наступний вигляд: 34251607. В експрес-варіанті КТВ валентність вимірюється рангом кольору, з яким асоціюється певний стимул, в індивідуальній розкладці кольорів в порядку переваги і може змінюватись від 1 до 8. Нормативність вимірюється аналогічно, але стосовно рангового ряду 34251607 [2].

Для виявлення **когнітивного компонента гендерних атитюдів** респондентам пропонується 20 речень: 10 речень стосовно професійної сфери і 10 речень стосовно сімейної сфери. Респонденти повинні оцінити речення за 5-ти бальною шкалою. Потрібно виразити своє ставлення («*Наскільки для Вас важливо...*») до кожного висловлювання наступним чином:

- 1) зовсім не важливо – 1 бал;
- 2) інколи важливо – 2 бали;
- 3) важливо – 3 бали;
- 4) дуже важливо – 4 бали;
- 5) важливо понад усе – 5 балів.

Професійна сфера:

- 1) визнання в професії;
- 2) престижність професії;
- 3) можливість кар'єрного зростання;
- 4) можливість професійного зростання;
- 5) висока заробітна плата;
- 6) вдовolenість професією;
- 7) можливість проявляти креативність у професійній діяльності;
- 8) баланс часу, який присвячується роботі й сім'ї;
- 9) наявність активних соціально-професійних контактів;
- 10) можливість автономності в роботі.

Сімейна сфера:

- 1) визнання в сім'ї;
- 2) престижність сімейного стану;
- 3) стабільність взаємин у сім'ї;
- 4) можливість збереження незалежності від інших членів сім'ї;
- 5) вищий рівень прибутків чоловіка, ніж дружини;
- 6) задоволеність сімейним життям;
- 7) можливість бути лідером в сім'ї;
- 8) наявність дітей в сім'ї;
- 9) достатня кількість часу для виховання дітей;
- 10) можливість проявляти креативність у сімейному житті.

Далі, з метою виміряти ступінь самореалізації в професійній і сімейній сферах, респондентам пропонується виразити своє ставлення («*Наскільки Вами досягнуто на сьогодні...*») до кожного вищезгаданого висловлювання наступним чином:

- 1) взагалі не досягнуто – 1 бал;
- 2) частково досягнуто – 2 бали;
- 3) досягнуто – 3 бали;
- 4) значно досягнуто – 4 бали;
- 5) цілком досягнуто – 5 балів.

У дослідженні значущості сімейної сфери для жінок-практичних психологів вивчення «сімейних» установок займає значне місце, тому ми вважаємо доцільним застосувати **опитувальник «Вимірювання установок в сімейній парі»** [1], який був запропонований психологами Ю. Є. Альшиною, Л. Я. Гозман, О. М. Дубовською. За допомогою цієї методики можна розглянути установки подружжя з найбільш важливих в сімейній взаємодії сфер людського життя та визначити ступінь соціально-психологічної сумісності людей у шлюбі, що являє собою незаперечну цінність і важливість для сімейних відносин. При створенні методики її автори керувались уявленнями стосовно того, які установки людини можуть найбільш сильно впливати на її внутрішньо-сімейні відносини. Методика включає в себе 40 суджень, які виражають певні позиції з 10 різноманітних, важливих для людини сфер:

- 1) ставлення до людей;
- 2) альтернатива між почуттям обов'язку і задоволенням;
- 3) ставлення до дітей;
- 4) ставлення до автономності або незалежності подружжя;
- 5) ставлення до розлучення;
- 6) ставлення до кохання романтичного типу;
- 7) оцінка значення сексуальної сфери в сімейному житті;
- 8) ставлення до заборонності сексу;
- 9) ставлення до патріархального або егалітарного устрою сім'ї;
- 10) ставлення до грошей [1].

Респонденти повинні оцінити ступінь своєї згоди з кожним твердженням. Чим вищий бал, який підраховується за кожною зі шкал, тим більш виражена установка респондента стосовно певної сфери [1].

У дослідженнях сім'ї значне місце займає вивчення «сімейних» установок особистості. Використання установочних шкал дає можливість діагностувати зміни, що виникають у сучасному

інституті шлюбу. Наприклад, завдяки широкому застосуванню атитюдів стали очевидними такі факти, як більш позитивне ставлення людей до егалітарних взаємин у сім'ї, до праці жінок, зміни ставлення до цінності дітей тощо. В той же час, дослідження цієї сфери свідчать про те, що певні установки людей заважають їм адекватно функціонувати в різних життєвих сферах і ситуаціях. Наприклад, орієнтація на патріархальний тип подружніх взаємин [10].

ВИСНОВКИ

1. Нами було підбрано і обгрунтовано доцільність застосування комплексу діагностичних методик для вивчення взаємозв'язку між типом гендерної ідентичності і орієнтацією на професійну і сімейну самореалізацію у жінок-практичних психологів: опитувальник С. Бем, опитувальника термінальних цінностей (ОТеЦ), методика «Якорі кар'єри» Е. Шейна, кольоровий тест відносин Е. Ф. Бажина, А. М. Еткінда (КТВ), авторська методика вимірювання атитюдів і сімейної та професійної самореалізації, опитувальник «Вимірювання установок в сімейній парі».

2. Практичне значення отриманих результатів зводиться до можливості розроблення на їхній основі програми сімейного консультування, проведення тренінгів особистісного зростання, профорієнтації, індивідуального консультування з питань, які стосуються сімейної і професійної самореалізації.

3. На основі отриманих результатів можуть бути проведені більш широкі наукові дослідження з питань гендерної ідентичності і самореалізації особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алешина Ю. Е. Социально-психологические методы исследования супружеских отношений: спецпрактикум по социальной психологии / Ю. Е. Алешина, Л. Я. Гозман, Е. М. Дубовская. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1987. – С. 78–90.
2. Бажин Е. В. Цветовой тест отношений : метод. рекомендации / Е. В. Бажин, А. М. Эткинд. – Л. : Ленинградский научно-исслед. психоневрол. ин-т им. В. М. Бехтерева, 1985. – 18 с.
3. Бондаревська І. О. Гендерна ідентичність жінок-менеджерів : монографія / за наук. ред. Н. Г. Калашник / І. О. Бондаревська. – Дніпропетровськ : Інновація, 2011. – 224 с.
4. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – СПб. : Питер, 2000. – 528 с.
5. Ильин Е. П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2008. – 432 с.
6. Клецина И. С. Психология гендерных отношений: теория практика : монография / И. С. Клецина. – СПб. : Алетейя, 2004.
7. Кочкурова О. В. Професійна ідентичність майбутнього практичного психолога як складова соціалізації його особистості / О. В. Кочкурова // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Кіровоград : Імекс ЛТД, 2013. – Том XI. – Соціальна психологія. – Вип. 6. – Кн. I. – 502 с.
8. Практикум по психодиагностике: психодиагностические материалы / [ред. кол. : А. А. Бодалев и др]. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 141 с.
9. Почебут Л. Г. Организационная социальная психология : учеб. пособ. / Л. Г. Почебут, В. А. Чикер. – СПб. : Речь, 2000. – С. 283–297.
10. Практикум по гендерной психологии / [под ред. И. С. Клецинной]. – СПб., 2002. – 487 с.
11. Сенин И. Г. Опросник терминальных ценностей : руководство / И. Г. Сенин. – Ярославль : Содействие, 1991. – 17 с.
12. Ткалич М. Г. Гендерна психологія : навч. посіб. / М. Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 248 с. – (Серія «Альма-матер»).

УДК 159.922.2

АСЕРТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Т.Г. Дріга

аспірантка кафедри психології СНУ імені Володимира Даля

У статті подано аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми асертивності. Розглянуто сучасні визначення поняття «асертивність», основні концепції асертивності. Окреслено психологічні особливості студентського віку; характер соціальної ситуації розвитку; типи адаптації студентів; характерні особливості деструктивного стану дезадаптованих студентів. Наведено приклади маніпулятивних упереджень на противагу «принципам асертивності». Висвітлено чинник асертивності в оптимізації процесу соціально-психологічної адаптації студентської молоді. Запропоновано формат технології формування асертивності студентів ВНЗ. Акцентовано факт, що саме студентський вік є найбільш сприятливим для формування асертивності в силу своєї сенситивності.

Ключові слова: асертивність, студентська молодь, соціально-психологічна адаптація, поведінкова модель, соціальна ситуація розвитку, маніпулятивні упередження, «принципи асертивності».

В статье представлен анализ последних исследований и публикаций по проблеме асертивности. Рассмотрены современные определения понятия «асертивность», основные концепции асертивности. Определены психологические особенности студенческого возраста; характер социальной ситуации развития; типы адаптации студентов; характерные особенности деструктивного состояния дезадаптированных студентов. Приведены примеры манипулятивных предубеждений в противовес «принципам асертивности». Освещен фактор асертивности в оптимизации процесса социально-психологической адаптации студенческой молодежи. Предложен формат технологии формирования асертивности студентов вузов. Акцентируется факт, что именно студенческий возраст является наиболее благоприятным для формирования асертивности в силу своей сенситивности.

Ключевые слова: асертивность, студенческая молодежь, социально-психологическая адаптация, поведенческая модель, социальная ситуация развития, манипулятивные предубеждения, «принципы асертивности».